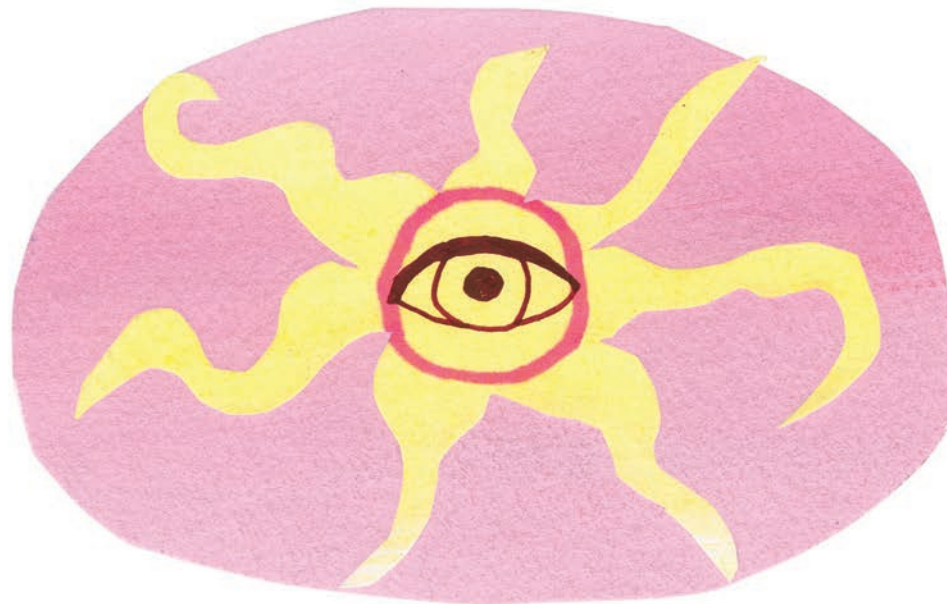

Arend van Dam

Iemand in het bijzonder

VERHALEN OVER MARKANTE VROUWEN

Met illustraties van Marijke Klompmaker

Van Holkema & Warendorf

Inhoud

Een wonderlijke vondst · 9

De dame van Simpelveld (± 160 - 198)

*Dirk, Dirk, Arnulf, Dirk, Dirk, Floris,
Dirk, Floris, Dirk, Floris, Dirk* · 13

Ada van Holland (1188 - 1223)

De kluisenares · 17

Zuster Bertken (1427 - 1514)

De val van de Vredeborch · 21

Trijn van Leemput (1530 - 1607)

Meesterschilder · 25

Judith Leyster (1609 - 1660)

Muze · 28

Maria Tesselschade Roemersdochter Visscher
(1594 - 1649)

Portret van een oma · 33

Elisabeth Bas (1571 - 1649)

Actrice van beroep · 37

Ariana Nozeman (1626 - 1661)

De insecten van Suriname · 41

Maria Sibylla Merian (1647 - 1717)

Een bruiloft in Paramaribo · 45

Elisabeth Samson (1715 - 1771)

Vrouw in manskleren · 49

Maria van Antwerpen (1719 - 1781)

Vriendinnen voor het leven · 53

Betje Wolff (1738 - 1804) en
Aagje Deken (1741 - 1804)

Aan tafel met de Oranjes · 57

Rijntje Biljardt (1807 - 1886)

Koningin van de Evenaar · 61

Alexine Tinne (1835 - 1869)

O, wat zijn het een ellendelingen! · 65

Mina Kruseman (1839 - 1922)

Goeie Mie, de Leidse gifmengster · 69

Maria Catharina Swanenburg (1839 - 1915)

Brieven van een Javaanse prinses · 73

Raden Adjeng Kartini (1879 - 1904)

- Afke's tiental* · 77
Nienke van Hichtum (1860 - 1939)
- Een huis en een museum* · 81
Helene Kröller-Müller (1869 - 1939)
- Mata Hari* · 85
Margaretha Geertruida Zelle (1876 - 1917)
- Dolle Mina* · 89
Wilhelmina Drucker (1847 - 1925)
- Zelfportret met drie kinderen* · 93
Charley Toorop (1891 - 1955)
- De jongen met de cello* · 97
Eva Besnyö (1910 - 2003)
- Professor in schimmels* · 101
Johanna Westerdijk (1883 - 1961)
- De eerste vrouwelijke dirigent* · 105
Frieda Belinfante (1904 - 1995)
- Uitvinder* · 109
Willemine van der Woerd (1922 - 2016)
- De koningin en de genezeres* · 112
Greet Hofmans (1894 - 1968)
- De vliegende huisvrouw* · 116
Fanny Blankers-Koen (1918 - 2004)
- De snelste vrouw van de wereld* · 120
Foekje Dillema (1926 - 2007)
- Twee vriendinnen* · 124
Fiep Westendorp (1916 - 2004) en
Annie M.G. Schmidt (1911 - 1995)
- Waarom wil je voor Unicef werken?* · 129
Audrey Hepburn (1929 - 1993)
- De eerste vrouwelijke minister* · 133
Marga Klompé (1912 - 1986)
- Het onbehagen van de vrouw* · 137
Joke Smit (1933 - 1981)
- De koningin van de televisie* · 141
Mies Bouwman (1929 - 2018)

Een wonderlijke vondst

De dame van Simpelveld (± 160 - 198)

KOMT U VERDER. U moet de beeldhouwer zijn.' Donatus knikte. De dame ging hem voor door de gang naar het atrium, het gerieflijke binnenplaatsje van de Romeinse villa. 'Zo wil ik het graag hebben,' zei de dame, en ze wees om zich heen. 'Het moet de sfeer uitademen van een atrium.'

'Ik begrijp het,' zei Donatus.

De dame wenkte een bediende. Die bracht een tafeltje en zette er een schaal met een uitgebreid assortiment noten en gedroogde vruchten op.

Donatus keek naar de poten van het tafeltje. Het waren drie kunstig uitgesneden leeuwen.

'Tast toe,' zei de dame. 'Dan zal ik uitleggen wat de bedoeling is.'

Terwijl Donatus genoot van de vijgen, de dadels en de rozijnen, vertelde de dame: 'Mijn man en ik hebben hier altijd met plezier gewoond. De meeste legerleiders gingen na hun pensioen terug naar Rome. Mijn man liet deze villa bouwen. Wij zijn gebleven.'

Helaas is hij kortgeleden overleden. Sindsdien woon ik hier alleen. Mijn leven zal niet meer zo lang duren.' Donatus bekeek de dame nog eens goed. Ze leek hem niet veel ouder dan vijftig. Een week eerder was hij haar tegengekomen in het badhuis in Heerlen. Hij was getroffen door de sierlijke manier waarop ze zich door het water bewoog. Terwijl hij aan zijn godenbeeld werkte, had hij af en toe stiekem naar haar gekeken. Na het baden was ze naar hem toegekomen. 'U maakt mooi werk,' had ze gezegd. 'Ik wil u graag een opdracht geven.'

Nu was hij hier. En hij keek. Als de dame wilde dat hij haar zou uitbeelden, mocht hij naar haar kijken. Hij kon haar zo jong maken als ze wilde. Zou ze dat willen?

Donatus luisterde naar het ruisen van haar lange gewaden. Jammer dat hij dat geluid niet in steen kon vangen.

‘Zal ik nu meteen...?’ vroeg hij aarzelend. Hij haalde zijn tekenspullen uit zijn leren tas.

‘Dat komt straks,’ zei de dame. ‘Ik wil u eerst graag het huis laten zien.’

Ze ging hem voor en hij volgde haar op de voet.

Ze wees hem op kasten, flessenrekken en keukengerei. Ze nam hem zelfs mee naar buiten om hem de buitenkant van de villa te laten zien. Eenmaal terug op de binnenplaats toonde ze hem zelfs het plekje waar ze soms offers bracht aan de goden.

Daarna ging ze op haar zij op de lange bank liggen en zei: ‘Dit alles. Alles.’

Donatus begon te begrijpen wat de dame van hem wilde. Hij begon te schetsen. Eerst de spullen. Toen het tafeltje. Toen de dame zelf. Ten voeten uit. Zoals ze daar lag op haar bank. Eigenlijk nog helemaal niet zo oud. Een jaar of veertig hooguit. Maar wel breekbaar. Hij zou haar moeiteloos een stuk jonger en fitter kunnen maken. Minder ziekelijk. Hij werkte hard.

‘Ik wil dat u het werk uitvoert in een mooie, zachte gele kalksteen,’ zei de vrouw toen ze afscheid namen. ‘Er is haast bij.’

In de weken die volgden werkte Donatus in zijn atelier aan de opdracht van de dame. In het zachte steen hakte hij haar huis uit, haar meubels, haar ligbank en haarzelf.

Op de dag dat hij de laatste hand legde aan het werk, hoorde hij dat de dame in haar villa was overleden.

Bijna tweeduizend jaar later groef een man in Simpelveld een gat op zijn erf. Zijn schep stootte op iets hards. Iets van steen. De steen bleek een kist met een deksel erop te zijn.

‘Het lijkt wel een sarcofaag, een grafkist,’ zeiden de archeologen die erbij werden gehaald.

Met een graafmachine werd voorzichtig het deksel van de kist getild. De kist was voor een deel gevuld met grond die keihard was geworden. Met een schepje, een beitel, een borsteltje en oneindig veel geduld begonnen de archeologen de overtollige grond te verwijderen.

Er kwamen mensen kijken, maar veel was er niet te zien. Tot op een dag een van de archeologen een wonderlijke ontdekking deed.

De binnenkant van de sarcofaag was door een beeldhouwer bewerkt. Aan de ene kant was de buitenkant van een Romeinse villa te zien, aan de andere kant het interieur. Een kast met twee deuren. Planken met daarop twee kannen, twee emmers, drie bekers en een flesje. Een flessenrek met daarop één vierkante en twee ronde flessen.

En een tafeltje waarvan de poten deden denken aan leeuwenklauwen. Allemaal uitgevoerd in het zachte, gele krijtsteen. Op de bodem van de kist vond de archeoloog allerlei voorwerpen. Een halsketting. Een oorbel. Twee ringen. Een zilveren spiegeltje. Een reukflesje van aardewerk. En een flesje van glas. Al die spullen lagen rondom een hoopje as.

De vondst van Simpelveld stelde de archeologen voor een raadsel.

‘Ik denk dat hier lang geleden een dame in een villa woonde,’ zei een van hen. ‘Ze heeft vast aan een beeldhouwer gevraagd een mooie grafkist voor haar te maken. Na haar dood werd ze gecremeerd.

Haar as werd in de kist gedaan. Samen met wat sieraden.

De anderen konden het zich moeilijk voorstellen.

‘Hoe zou dat gegaan kunnen zijn?’ vroegen ze.

‘Nou, zo bijvoorbeeld,’ begon de jonge archeologe: *‘Komt u verder,’ zei de dame. ‘U moet de beeldhouwer zijn.’*

Donatus knikte. De dame ging hem voor door de gang naar het atrium, het gerieflijke binnenplaatsje van de villa.

*‘Zo wil ik het graag hebben,’ zei de dame, en ze wees om zich heen. ‘Het moet de sfeer uitademen van een atrium...’ **

Dirk, Dirk, Arnulf, Dirk, Dirk, Floris, Dirk, Floris, Dirk, Floris, Dirk

Ada van Holland (1188 - 1223)

TERWIJL ADA ZICH op die vroege ochtend door haar kamermeisje in een mosgroene, fluwelen jurk liet helpen, zag ze in de spiegel het gezicht van haar moeder in de deuropening verschijnen. De ogen van jonkvrouwe Aleid waren rood van het huilen. Ada durfde niet te vragen hoe het met haar zieke vader ging. Ze was bang om te horen dat het laatste uur van ridder Dirk VII, graaf van Holland, geslagen had.

‘We moeten praten,’ zei Ada’s moeder.

Het kamermeisje sloop de kamer uit.

Ada’s moeder pakte de kam van de kaptafel en liet hem door Ada’s haar glijden.

‘Over vader?’ zei Ada.

‘Zijn einde nadert,’ zei haar moeder. ‘Je kent zijn wens.’

Ada knikte. ‘Hij wil dat zijn broer Willem hem opvolgt.

Daar is niets aan te doen.’

‘Ik ben het daar niet mee eens. Dat weet je best.’

De kam kwam een paar klitten tegen. Ada’s moeder probeerde die er met een paar woeste halen uit te halen.

Ada wist dat haar moeder zich haar hele leven tegen de bemoeizuchtige broer van haar

man had verzet. Ze had hem zelfs op een dag met haar eigen leger aangevallen en verslagen bij Egmond. Dat had niet veel geholpen, want Ada’s oom Willem was al van jongs af aan jaloers geweest op zijn oudere broer Dirk. Zoals al honderden jaren de gewoonte was, werden ridders

opgevolgd door hun oudste zoon. De eerst-

geborene kreeg het kasteel en al het land. Zo was het ook bij de graven van Holland gegaan. Ada kende het rijtje uit haar hoofd: Dirk, Dirk, Arnulf, Dirk, Dirk, Floris, Dirk, Floris, Dirk, Floris en Dirk. Die laatste graaf in het rijtje was Ada’s vader, de zevende Dirk. Dirk VII dus. Omdat haar vader geen zoon had, was er een probleem. En dat probleem was zij: Ada van Holland.

‘Ik weet wat je denkt,’ klonk het achter Ada’s hoofd. De kam bleef stil in de lucht hangen. ‘Natuurlijk had ik voor zonen moeten zorgen. De macht van de vrouw ligt nu eenmaal in het krijgen van kinderen. Alleen moeten dat dan maar net jongens zijn!’

De kam ging weer op en neer.

‘Au, moeder, je doet me pijn! Wat wil je nu eigenlijk?’

‘Ik wil dat jij gravin van Holland wordt. En dat kan maar op één manier. Ik wil dat je zo snel mogelijk trouwt met Lodewijk van Loon.’

Ada griste de kam uit haar moeders hand en begon zelf haar lange lokken te kammen. Ze dacht aan de jonge graaf Lodewijk. Ze hadden elkaar nog maar één keer ontmoet. Dat was ergens tussen Limburg en Holland in het stadje Altena. Ach, het was heus geen onaardige jongen. Maar hoe kon ze na die ene keer al iets voor hem voelen? Ze begreep het wel, voor haar moeder maakte dat helemaal niets uit. Ridders waren gewend om de bruiloften voor hun kinderen te regelen. Trouwen had maar één doel en dat was het veiligstellen van de bezittingen. En liever nog: het vermeerderen van die bezittingen. Dit dwaze plan van haar moeder was in haar ogen de beste manier om oom Willem buitenspel te zetten.

‘Lodewijk heeft al ja gezegd.’ Jonkvrouwe Aleid liep in de richting van de deur. Ada keek haar na in de spiegel.

Vanaf dat moment ging het snel. Graaf Dirk VII overleed een paar dagen later.

Ada kreeg weinig tijd om afscheid van haar vader te nemen. Ze werd nog dezelfde dag naar Altena gestuurd. Daar werd ze opgewacht door een zenuwachtige Lodewijk van Loon.

‘Ik zal alles doen om je gelukkig te maken,’ beloofde de jongen plechtig.

‘Goed,’ zei Ada. ‘Maar laten we één ding duidelijk afspreken. Wat jij in Limburg doet, moet jij weten. Maar Holland is van mij.’

Meteen na de bruiloft werd gravin Ada door haar soldaten naar Egmond gebracht. Als het meezat, was ze net op tijd om bij de begrafenis van haar vader te zijn. Dat leek ook werkelijk te gaan lukken, want na twee dagen in het zadel doorgebracht te hebben, kwam de stad Haarlem in zicht. Egmond was niet ver meer.

Toen doken er vanuit de avondschemering plotse-ling soldaten op die haar sommeerden af te stijgen. Ze dwongen haar om in een koets te stappen.

Eenmaal aan het donker gewend, zag Ada wie haar ontvoerder was: oom Willem, de gehate broer van haar vader.

‘Het spijt me,’ zei hij met een gemeen lachje. ‘Nu mijn grote broer dood is, moet ik jou wel opsluiten. Dan is voor iedereen duidelijk dat ik vanaf vandaag de enige graaf van Holland ben.’

Ada werd naar de burcht van Leiden gebracht.

Toen haar kersverse echtgenoot een leger stuurde om haar te bevrijden, liet graaf Willem haar snel naar het eiland Texel brengen. Daar lag een schip klaar dat haar naar Londen bracht. Ze werd er vorstelijk ontvangen door Jan zonder Land, de koning van Engeland.

‘Wilt u mij alstublieft laten gaan?’ vroeg Ada zo vriendelijk mogelijk.

De koning schudde zijn hoofd. ‘Ik heb graaf Willem beloofd om goed voor je te zorgen. Je blijft hier.’

‘Maar waarom dan?’ wilde Ada weten.

‘Dat zal ik je vertellen,’ zei de koning. ‘Net als jou oom Willem was ik de jongste van twee broers. Mijn broer, Richard Leeuwenhart, kreeg alles. Ik kreeg niets.’

‘En wij vrouwen dan?’ zei Ada kwaad. ‘Waarom tellen wij niet mee?’

‘Tja,’ zei Jan zonder Land. ‘Je hebt een punt. Maar ik kan in mijn eentje de gewoontes niet veranderen.’

Vier jaar later kwam ridder Lodewijk persoonlijk naar Londen om zijn vrouw Ada op te halen.

Lodewijk knielde voor de koning en zei: ‘Ik wil graag mijn vrouw terug.’

‘Dat kan,’ zei Jan zonder Land. ‘Maar op één voorwaarde. Ik wil meer macht op het vasteland. Kun je mij daarbij helpen?’

‘Graag,’ zei Lodewijk.

‘Wacht,’ zei Ada. ‘Ik heb ook een voorwaarde. En die luidt: er is maar één gravin van Holland. En dat ben ik.’

Zo keerde Ada, de dochter van graaf Dirk VII eindelijk terug naar haar eigen land. Samen met Lodewijk ging ze in het kasteel van Loon wonen. Haar oom Willem bleef haar het leven zuur maken. Maar wat erger was: Ada

kreeg geen kinderen.

Soms, als ze voor de spiegel zat en haar lange haren kamde, dacht ze nog weleens aan wat haar moeder jaren eerder had gezegd: *De macht van de vrouw ligt in het krijgen van kinderen.*

En toch, dacht Ada bij zichzelf, sta ik voor eeuwig in het rijtje graven van Holland: Dirk, Dirk, Arnulf, Dirk, Dirk, Floris, Dirk, Floris, Dirk, Floris, Dirk... en Ada. *